

5. Можейко, З.Я. Песни Белорусского Полесья. Вып. 1 – М., 1983. – 185 с.
6. Народная культура Беларуси: Энциклапедычны даведнік / Пад агульнай рэдакцыяй В.С.Цітова. Мінск : Беларуская Энциклапедыя, 2002. – 431 с.
7. Уводзіны ў беларускую спеўную этнафонію : вучэбная праграма ўстанова вышэйшай адукацыі па вучэбнай дысцыпліне для спецыяльнасцей 1-18 01 01 Народная творчасць (па напрамках), напрамку спецыяльнасці 1-18 01 01-05 Народная творчасць (фальклор) / [склад.: Э. В. Шчадрына, В. В. Калацэй ; сярод рэц. Л. Л. Ражкова]. – Мінск : БДУКМ, 2015. – 14, [1] с., уключ. вокл.: табл.; 20x15 см. – Бібліягр.: с. 12-13 (18 назв.).

Магілеўцава Н.С., студэнт

Навуковы кіраўнік – Бязмен С. Г.

ПАРАЎНАННЕ МОЎНЫХ КАРЦІН СВЕТУ БЕЛАРУСАЎ І АНГЛІЧАН

На сённяшні дзень адным з актуальных накірункаў у культуралогіі і лінгвістыцы можна назваць параўнальнае даследванне розных моў. Патрэба ў такім аналізе ўзнікае пры супастаўленні лексічных адзінак падчас міжкультурнай камунікацыі або дакладнага перакладу пісьмовых тэкстаў, што пабуджае спецыялістаў у сферы міжнародных адносін вывучаць асаблівасці лінгвістычных канцэптаў розных народаў. Кожная мова свету мае нацыянальную спецыфіку, складзеную з традыцый у арганізацыі камуніктыўнага працэсу, норм этыкету, сімвалізму ў сацыяльных паводзінах. Яна праяўляецца ў граматычных формах, катэгорыях і інтэрпрытацыі рэчаіснасці ў цэлым.

Паняцце моўнай карціны свету адносіцца да ліку фундаментальных, бо яно з’яўляецца вынікам актыўнасці чалавека, усіх яго кантактаў і

ўзаемадзейняў (як побытавых кантактаў, так і прадметна-практычнай актыўнасці чалавека). Сёння ў адносінах да гэтага паняцця найбольш папулярны амерыканскі падыход, звязаны з імёнамі Э. Сепіра і Б. Уорфа. Яны адзначалі, што мова – гэта праваднік па грамадскай рэчаіснасці, разгалінаваная і распрацаваная сістэма, якая стварае культурныя формы і катэгорыі. Гіпотэза Сепіра-Уорфа заснавана на ідэі, што мова не проста афармляе жыццёвы вопыт людзей, а прымушае нас разглядаць свет праз катэгорыі ўласнай мовы [4, с. 171].

Моўная карціна свету пэўнага народа уключае фразеалагічныя адзінкі, метафары, лакуны, паняцце прасторы і часу, успрыманне колеру. Пры аналізе англійскай мовы мы не знойдзем лексічных эквівалентаў для тых прадметаў і з’яў, якія характэрны для традыцыйнага беларускага побыту. Напрыклад, мы можам мець цэлы шэраг падобных па сэнсе словаў – *маёнтак*, *фальварак*, *сядзіба*, – для якіх у іншай мове будзе толькі адзін адпаведнік (*homestead*). Нават калі мы знойдзем найбольш дакладны эквівалент (*хутар* – *farm*, *акруга* – *township*), ён не зможа поўнасьцю раскрыць сэнс слова, у якім дыскурсе гэтае паняцце традыцыйна ўжываецца. На наш погляд, тут можна казаць пра адсутнасць сацыякультурнага падмурку, які існуе ў нашай калектыўнай памяці і перадаецца ў спадчыну ад пакалення ў пакаленне.

Найбольшую колькасць лакун пры супастаўленні дзвюх моў даюць лексіка-семантычныя групы «Ежа і напоі» і «Адукацыя і выхаванне». Гэта можна патлумачыць тым, што самыя ярскія нацыянальныя рысы праяўляюцца сярод паняццяў, з якімі народ мае справу практычна кожны дзень [2]. Напрыклад, стравы – *brandade*, *spotted dog*, *eggnog* і *верашчака*, *кісель*, *зацірка*; час прыёму ежы – *cream tea* і *падвячорак*; месцы грамадскага харчавання – *chophouse*, *hideway* і *шынок* (як месца незаконнага продажу спіртных напояў). У англійскай мове можна знайсці безэквівалентную лексіку, звязаную з відамі экзаменаў (*great-go*), тыпамі школ (*blackboard jungle*, *continuation class*), навучальнымі будынкамі ці памяшканнямі (*common room*,

language house), адметнасць якой вызначаецца атрыманням адукацыі ў прэстыжных універсітэтах Оксфарду і Кэмбрыджу.

Трэба адзначыць тое, што адчуванне часу ўказвае на ўзаемадзеянне чалавека і рэчаіснасці, яно глыбока псіхалагічна і суб'ектыўна, таму ў ім засяроджаны асаблівы характар светаадчування этнасу, які выражаецца ў пачуццёва-эмацыйных моўных структурах [6]. У англійскай карціне свету час – гэта лінейны вобраз з відавочнымі прыкметамі актуалізму, бо ў старажытнаанглійскай мове *time* азначала «працягласць, звязаную з росквітам і дабрабытам». Сёння, гаворачы пра час, выкарыстоўваюць прасторавыя паняцці, якія адносяцца да лінейнай працягласці: *time after time, a mile a minute, in the long run, short break*. Уяўленне беларусаў аб часе фарміравалася шмат стагоддзяў пад уплывам шэрагу фактараў, галоўным з якіх было прыродна-геаграфічнае становішча. Нашы продкі заўсёды былі моцна прывязаныя да сваёй зямлі, да родных мясцін. Пры гэтым беларусам уласціва пачуццё няўтульнасці ў іншых краінах, а таксама адсутнасць схільнасці да бяскрайніх прастораў. У беларускай карціне свету назіраецца цыклічнае ўспрыняцце часу, цесна звязанае з традыцыйнымі святамі, сельскагаспадарчымі работамі нашых продкаў, што добра бачна ў прыкметах і павер'ях (*студзень пагодны - будзе год плодны*). Сацыёлаг В.В. Кірыенка заўважае, што «у адрозненне ад паўночнаамерыканцаў, немцаў, англічан, якія жывуць у акрэсленым сацыяльна-псіхалагічным адчуванні лінейнага часу, усходнія славяне псіхалагічна жывуць у цыклічным часе, асноўнымі атрыбутамі якога з'яўляюцца рух па коле і ўзаемная сувязь мноства суб'ектаў і аб'ектаў дзейнасці» [3, с. 235].

Асаблівую ролю ў стварэнні моўнай карціны свету маюць фразеалагічныя адзінкі, якія частаносяць анімалістычны характар. У англійскай мове, як і ў беларускай, гэта яскрава праяўляецца пры апісанні характару чалавека – *yellow dog, greedy as a wolf, blush like a black dog, gruff as a bear, fussy as a hen with one chicken*. Так, у нашай мове існуе вялікая колькасць слоў, звязаная з набыццём жывёльных рыс пад уплывам гневу – *лаяцца, з'яхіднічаць, рыкаць, набычыцца, раўці, джаліць* (у англійскай вельмі мала «анімалістычных» праяваў злосці:

break the camel's back, bear down on/upon, ruffle someone's feathers). Відаць, нашыя далёкія продкі часцей выскалялі зубы і выражалі агрэсію шалёнымі жэстамі. Таксама ёсць думка, што выраз «злы, як сабака» існуе ў беларусаў, рускіх, казахаў, але не ў англічан, у якіх сабака здаўна шануецца. Кажучы пра праяву гневу, можна дадаць, што гэтая эмоцыя адпавядае і праяве прыродныў з'яў – *разбушавацца, бура, шквал; thunder at smb, one's eyes flash fire, face like thunder*. Пры фізічным ці псіхалагічным апісанні чалавека ў моўнай практыцы як беларусаў, так і англічан шырока ўжываюцца «птушыныя» кампаненты: *сляная курыца, і крук не ўрве, мокрая варона, белая варона, залётная птушка, салаўі ў жываце спяваюць; aquiline nose, birdbrain, to eat like a bird, a bird may be known by its song, as blind as an owl, spring chicken, like chicken scratches*. Існуюць і цалкам эквівалентныя выразы: *працаваць як вол/конь – work like a horse, моўсты як свіння – fat as a pig*. Выкарыстанне пэўных прадстаўнікоў фаўны ва ўстойлівых выразках залежыць ад таго, якія жывёлы і птушкі звязаны з традыцыйнай жывёлагадоўляй, якое іх этнакультурнае семантычныя нападненне.

Колеравы код здольны назапашваць інфармацыю, мае культурную актыўнасць і функцыянуе як прыродна-культурны і эстэтыка-камунікатыўны феномен, праз які выяўляецца сукупнасць народных уяўленняў. Прыметнік *yellow* у пэўных сітуацыях і выразках мае значэнне «баязлівы, раўнівы» (беларусы атаясамляюць *жоўты* з сонечным святлом, золатам, лекаваннем хвароб, але ў тлумачэнні сноў ён трактуецца як знак здрады і няшчасця). *Blue* асацыюецца з сумам і меланхоліяй (у беларускім народным уяўленні *сіні* маркіруецца дэманічнымі канатацыямі, далучанасцю да свету чужога, але ў адрозненні ад англійскай мовы, у нас не распаўсюджаны ідыёмы з гэтым колерам); *white* – з дабрынёй, шчырасцю і адсутнасцю віны (*белы* звязаны з жыццёвай сілай, але разам з тым яму надаецца семантыка пустаты, знікненне старога), а *black* надзелены рысамі варожасці, бязрадасці (*чорны* колер выяўляе безжыццёвасць, хаос, небяспеку для жыцця, а таксама, як і ў англійскай моўнай карціне свету, спасылаецца на магію, рытуалы). Цікавы той факт, што ў

беларусаў і колеры звязаны з каляндарна-часавай прасторай, дзе чорныя і белыя дні (тыдні) азначаюць пачатак (або канец) пэўных перыядаў і адпаведна ацэньваюць іх [1].

Такім чынам, моўная карціна свету мае амбівалентны характар: з аднаго боку, умовы жыцця, навакольнае асяроддзе ўплываюць на свядомасць і паводзіны чалавека, што адлюстроўваецца ў мове, а з другога – людзі успрымаюць свет пераважна праз родную мову. Чым меней агульнага ў гісторыі і ўмовах жыццядзейнасці розных народаў, тым большая колькасць лексічных адзінак не будзе мець эквівалентных слоў. Параўнанне беларускай і англійскай моўнай карціны свету паказала, што нягледзячы на рознае прыродна-геаграфічнае становішча і звязаную з ім традыцыйную народную дзейнасць, мы маем шмат агульных поглядаў на тыя ці іншыя прадметы і з’явы рэчаіснасці.

1. Валодзіна, Т. Колеравы код традыцыйнай культуры вачыма фалькларыста / Т. Валодзіна // *Białorutenistyka Białostocka*. – 2013. – Т. 5. – S. 512–518.

2. Герасименко, А. В. Межъязыковые лакуны в системе английского и русского существительного [Электронный ресурс] / А. В. Герасименко // *Научное сообщество студентов XXI столетия. Гуманитарные науки : сб. ст. по материалам XXVII междунар. студ. науч.-практ. конф.* – № 12(27). – Режим доступа: [http://sibac.info/archive/guman/12\(27\).pdf](http://sibac.info/archive/guman/12(27).pdf). – Дата доступа: 15.02.2018.

3. Кириенко, В. В. Белорусская ментальность: истоки, современность, перспективы / В. В. Кириенко. – Гомель : ГГТУ, 2009. – 320 с.

4. Садоўская, А. Л. Паняцце моўнай карціны свету ў сучаснай лінгвістыцы і яе роля ў плане вывучэння нацыянальна-культурнай спецыфікі моўных адзінак / А. Л. Садоўская // *Працы кафедры сучаснай беларускай мовы / Пад рэд. А. Я. Міхневіча*. – Мінск, 2007. – Вып. 6. – С. 171–179.

5. Idioms: Birds [Электронный ресурс] / Wordsteps. – Режим доступа: <http://wordsteps.com/vocabulary/words/32677/Idioms%3A+Birds>. – Дата доступа: 15.02.2018.

6. Language and Thought [Электронный ресурс] / Linguistic Society of America: Advancing the Scientific Study of Language. – Режим доступа: <https://www.linguisticsociety.org/resource/language-and-thought>. – Дата доступа: 15.02.2018.

Мазалеўскі В.І. аспірант

Навуковы кіраўнік – Наўмчык В.М.

ПЕДАГАГІЧНАЯ САЦЫЯКУЛЬТУРНАЯ ДЗЕЙНАСЦЬ У МУЗЕЙНАЙ ПРАСТОРЫ НА МАРАЛЬНАСНАМУ Выхаванні ДЗІЦЦІ СТАРЭЙШАГА ШКОЛЬНАГА ЎЗРОСТУ

У апошнія гады педагагічная супольнасць сутыкнулася з рэзкім падзеннем культуры сярод дзяцей старэйшага школьнага ўзросту. Многія даследчыкі адзначаюць з боку моладзі ўстойлівае нежаданне засвойваць культурныя каштоўнасці, хоць гэтыя каштоўнасці шырока прадстаўлены грамадствам: тэатры, музеі, бібліятэкі, канцэртныя залы і г.д. [1, с. 62].

Рэчаіснасць дыктуе неабходнасць пошуку новых падыходаў да асэнсавання галоўных праблем культуры і адукацыі, у аснове якой ляжыць маральнасная творчасць падлетка. Вывучэнне ўзаемасувязі падлетка і культуры ажыццяўляецца з прыцягненнем вопыту розных дысцыплін. Змены, якія адбываюцца, ў сферы культуры і навукі прывялі да пераасэнсавання адукацыі як сацыякультурнага феномену. У наш час стаў актуальным не столькі рацыянальны, колькі культураадпаведны падыход да адукацыі, які прадугледжвае стварэнне ўмоў для творчага маральнаснага самавызначэння асобы [2, с. 53]. Зварот да каштоўнасцяў, што захоўваюцца чалавецтвам у